

Publieksmonitor pensioenen

Rapport – kwartaal 2, 2023

Juli 2023



Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Wouter Jacobs
Senior Research Consultant
wouter.jacobs@marketresponse.nl



MarketResponse
Data ▶ Insights ▶ Consultancy

Inhoudsopgave

Introductie

- Periodiek onderzoek
- Het meten van vertrouwen
- Dimensies van vertrouwen in pensioen

Conclusies

Resultaten

- Vertrouwen
- Kennis
- Gedrag
- Communicatie

Bijlagen

- Onderzoeksverantwoording
- Tabellen resultaten



Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Wouter Jacobs
Senior Research Consultant
wouter.jacobs@marketresponse.nl

Sjof Raaijmakers
Research Consultant
sjof.raaijmakers@marketresponse.nl

Twan Karremans
Data Consultant
Twan.karremans@marketresponse.nl



Periodiek onderzoek

SZW gaat samen met alle stakeholders binnen de pensioensector het grote publiek informeren over de vernieuwing van het pensioenstelsel. Daarbij is het belangrijk om goed inzicht te hebben in het draagvlak voor het stelsel. Dit draagvlak wordt gedefinieerd als vertrouwen: vertrouwen in hoe pensioen geregeld is in Nederland, vertrouwen in de organisaties die dat geregeld hebben en het gevoel dat het zorgvuldig en eerlijk gaat.

Met deze publieksmonitor wil het Ministerie van SZW over meerdere jaren de reactie van het Nederlandse publiek op alles wat ze horen en zien over het pensioen inzichtelijk maken. De monitor dient daarmee inzicht te bieden in de mate waarin de communicatiedoelen van SZW en de andere stakeholders worden gerealiseerd.

Voor u ligt het rapport met de uitkomsten van de zesde meting. Na deze inleiding volgt een overzicht van de belangrijkste bevindingen. Vervolgens wordt achtereenvolgens het vertrouwen, de kennis en het gedrag van het publiek ten aanzien van het pensioenstelsel weergegeven. Dit rapport wordt afgesloten met een beknopte onderzoeksverantwoording.

De centrale vraag binnen dit onderzoek is:

In welke mate heeft het algemene publiek vertrouwen in het pensioenstelsel en de partijen die betrokken zijn bij de uitvoeren ervan, hoe ontwikkelt dit vertrouwen zich in de tijd en hoe kunnen ontwikkelingen worden verklaard?

Te beantwoorden deelvragen in dit rapport:

Kennis, beleving en gedrag

- Wat is het kennisniveau van het publiek met betrekking tot het pensioenstelsel?
- Wat is de beleving en houding (waaronder het vertrouwen) van burgers met betrekking tot het pensioenstelsel?
- Wat doet het publiek in relatie tot het pensioenstelsel (informatie verzamelen, keuzes maken etc.)

Verklaren van verschillen en ontwikkelingen

- Wat veroorzaakt de veranderingen op het gebied van kennis, beleving en gedrag in de tijd en welke rol speelt de publiekscampagne hierbij?
- In hoeverre zijn de gebruikte middelen gezien en hoe worden deze beoordeeld?
- Hoe verschillen de diverse doelgroepen van elkaar?



Introductie

Het meten van vertrouwen

Vertrouwen is een complex en samengesteld begrip is dat daarom niet goed met één vraag te meten is. Ten behoeve van dit onderzoek is er een vertrouwensconstruct ontwikkeld dat zijn theoretische basis kent in publicaties van o.a. Van Raaij (2009) en Moin (2021). Het construct bevat de volgende dimensies:

- Toereikend (doet wat het moet doen)
- Stabiel
- Eerlijk (integer, eerlijk verdeeld)
- Deelnemer-vriendelijk (goede bedoelingen)
- Identificatie (waardencongruentie)
- Communicatie (transparantie)

De dimensies zijn geoperationaliseerd tot stellingen (zie volgende pagina). Hierbij is de samengewerkt met wetenschappers. Na de eerste meting is het vertrouwen geconstrueerd, gefinetuned en gevalideerd door middel van statistische technieken. De stellingen zijn voorgelegd in het online onderzoek en gescoord op een 5-puntsschaal (helemaal mee oneens -> helemaal mee eens).

In het hoofdstuk vertrouwen zijn de scores op de verschillende dimensie van vertrouwen weergegeven. Deze zijn tot stand gekomen door het bepalen van een gewogen gemiddelde van de scores op de stellingen die horen bij de betreffende dimensie. Het overall vertrouwen is vastgesteld door het berekenen van een gemiddelde score van de verschillende dimensies. De gewichten van de stellingen zijn bepaald aan de hand van factoranalyses. De scores zijn uiteindelijk genormaliseerd naar een schaal lopend van 1 tot 10 waarbij een score tussen 1 en 4 wordt beschouwd als 'weinig vertrouwen', een score tussen 4 en 7 als 'neutraal' en een score tussen 7 en 10 als 'veel vertrouwen'.

Doelgroep en subdoelgroepen

Voor dit onderzoek is er binnen de populatie van personen 18+ een gestratificeerde steekproef getrokken waarbij onderstaande drie voor pensioen relevante subgroepen in gelijke mate aanwezig zijn. De data zijn achteraf gewogen op o.a. leeftijd en regio zodat de totale resultaten representatief zijn voor Nederland 18+.

- Niet gepensioneerden tot 55 jaar. Voor deze groep ligt het pensioenmoment nog wat verder in de toekomst) (59% van de bevolking in Nederland 18+)
- Niet gepensioneerden, ouder dan 55 jaar. Voor deze groep geldt dat het pensioenmoment dichtbij komt (23% van de bevolking 18+)
- Gepensioneerden (18% van de bevolking 18+).

Daarnaast wordt onderscheid gemaakt naar de mate waarin men financieel geletterd is. Deze onderverdeling is gemaakt op basis van het zelf gerapporteerde vermogen om financiële zaken te regelen en op orde te houden. Voor de groep hoog financieel geletterden geldt dat zij met vertrouwen vrijwel alle financiële zaken zelf kunnen regelen, de groep die wordt aangemerkt als gemiddeld financieel geletterd kan dit gedeeltelijk zelf maar spreekt ook onzekerheid uit met betrekking tot het regelen van een deel van de zaken. Voor de groep laag financieel geletterden geldt zij weinig vertrouwen hebben in het eigen kunnen als het gaat om het regelen en op orde houden van de financiële zaken. De drie genoemde groepen zijn gedefinieerd door middel van een clusteranalyse. De steekproef wordt uiteindelijk gewogen zodat zij representatief is voor de populatie van personen 18+. Meer informatie over de weging is te vinden in de bijlage Onderzoeksverantwoording.



Introductie

Dimensies van vertrouwen in pensioen

Toereikend

- Het pensioen is waardevast, dat wil zeggen dat het er rekening mee houdt dat het leven steeds duurder wordt
- Het pensioen is goed afgestemd op wat je nodig hebt als je met pensioen gaat
- De manier waarop pensioenen geregeld worden gaat uit van wat het beste is voor de mensen die werken en de mensen die gepensioneerd zijn

Stabiel

- De partijen die in Nederland over pensioenen gaan, zullen niet zomaar omvallen
- Tegen de tijd dat ik met pensioen ga, is er voldoende geld om mij tot mijn dood pensioen uit te betalen

Eerlijk

- Bij het pensioen wordt er netjes en zorgvuldig omgegaan met de pensioenbetalingen
- De manier waarop pensioenen in Nederland zijn geregeld, is eerlijk
- Bij het pensioen is op een eerlijke manier rekening gehouden met wat het beste is voor ouderen en jongeren

Deelnemer-vriendelijk

- Partijen die betrokken zijn bij het pensioen zijn goed bereikbaar voor vragen
- Ik krijg eerlijke informatie over pensioen

Identificatie

- Ik voel me verbonden met partijen met de partijen die over pensioenen gaan
- De manier waarop pensioenen geregeld worden is goed voor mens, milieu en de samenleving

Duidelijke communicatie

- Pensioen wordt uitgelegd op een manier die ik begrijp
- De informatie die je ontvangt over je pensioen is duidelijk en begrijpelijk



Belangrijkste conclusies



Vertrouwen vlakkt af na licht stijgende trend

Het vertrouwen blijft stabiel na een licht stijgende trend in de afgelopen 3 kwartalen

Daar waar het vertrouwen de drie voorgaande kwartalen een licht stijgende trend vertoonde, zien we in het tweede kwartaal van 2023 dat deze trend wordt onderbroken. Met een gemiddeld cijfer van 5,7 is het vertrouwen weer op het niveau van het laatste kwartaal van 2022.

In eerdere meting was er met name fluctuatie op de factoren 'Stabiel' en 'Toereikend'. Dat is nu ook het geval. Deze onderdelen van het vertrouwen dalen licht en veroorzaken daarmee ook de stagnatie in het overall vertrouwen.

Net is in eerdere kwartalen scoren de vertrouwensonderdelen 'Duidelijke communicatie' en 'Deelnemer vriendelijk' relatief hoog en bovendien stabiel in de tijd.

Afvlakkende trend vertrouwen zichtbaar onder gepensioneerden en financieel lager geletterden

Als we verdiepen naar de doelgroepen, valt ook dit kwartaal op dat het vertrouwen onder gepensioneerden relatief groter is. Fluctuaties in het overall vertrouwen worden vaak veroorzaakt door ontwikkelingen binnen deze groep. Dat is ook dit kwartaal weer het geval. Het vertrouwen in het pensioenstelsel is relatief lager en tevens stabiel bij de jongere leeftijdsgroepen.

Deze meting is uitgevoerd gedurende de behandeling van de WTP in de Eerste Kamer. In de media is in deze tijd met name aandacht en plaats voor 'bezwaren' en 'tegenstanders'. De voorstanders van de WPT komen weinig aan het woord en er is in de media minder aandacht voor de voordelen van het nieuwe stelsel.

Daar waar we zagen dat positieve ontwikkelingen rondom de rentestand en indexatie eerder zorgde voor een lichte stijging in het vertrouwen, zien we nu dat dit vertrouwen licht daalt als het gevolg van berichtgeving rondom de behandeling van de WPT in de Eerste Kamer.

Meer vertrouwen financieel hoog geletterden en gepensioneerden

Net als in eerdere metingen is het vertrouwen relatief lager in de groep financieel laag geletterden. Binnen deze groep stagneert ook de stijging die de afgelopen kwartalen zichtbaar was.

Financieel hoger geletterden hebben duidelijk meer vertrouwen in het pensioenstelsel. Het vertrouwen onder deze groepen blijft nagenoeg stabiel in de tijd.



Minder Nederlanders hebben zich bezig gehouden met het pensioen

Kennisniveau nieuwe pensioenstelsel blijft nagenoeg stabiel

De belangrijkste kenmerken van pensioen zoals dat het bestaat uit drie delen en dat het meestal door de werkgever wordt geregeld, zijn bekend bij 75 tot 85% van het publiek. Deze bekendheid is vrij stabiel in de tijd.

De kennis op de aspecten 'het pensioen biedt ook plaats een zzp-ers' en 'je kunt zelf dingen veranderen aan je pensioen' is licht gedaald ten opzichte van het vorige kwartaal.

Nog steeds denkt een krappe meerderheid onterecht dat er straks geen geld meer in de pensioenpot zit voor de mensen die nu jong zijn.

De kennis omtrent het pensioen is groter onder gepensioneerden en financieel hoog geletterden.

Nederlanders zijn minder actief bezig met pensioen

iets minder dan de helft heeft zich in de afgelopen 6 maanden op een andere manier bezig gehouden met het pensioen. Dit percentage daalt licht na een stijging in de voorliggende kwartalen.

Ook het percentage Nederlanders dat altijd de brieven en e-mails van het pensioenfonds opent en leest daalt dit kwartaal. Nog ruim 1 op de 3 Nederlanders geeft aan dit altijd te doen.

4 van de 10 bekijken tenminste jaarlijks de status van hun pensioen via UPO of pensioenoverzicht.nl. Dit percentage blijft stabiel.

Ruim een kwart zegt iets te hebben veranderd aan het eigen pensioen. Ook dit betreft een trendbreuk ten opzichte van eerdere kwartalen van lichte toenames.

Bekendheid met verandering aan pensioen blijft stabiel

Daar waar behandeling van de WTP in de Tweede Kamer nog leidde tot een toename van de bekendheid met verandering aan pensioen, zien we dat behandeling in de Eerste Kamer niet meer leidt tot verdere stijging in de bekendheid.

55-plussers zijn duidelijk vaker bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen dan 55-minners. Tussen gepensioneerden en niet gepensioneerden van boven de 55 zit nauwelijks verschil. De bekendheid met het feit dat er dingen gaan veranderen neemt toe naarmate men meer financieel geletterd is.

Het publiek heeft vooral via het nieuws en via pensioenfonds gehoord over de aanstaande wijzigingen. Dat zijn tot nu toe in alle eerdere metingen de meest genoemde bronnen van bekendheid.



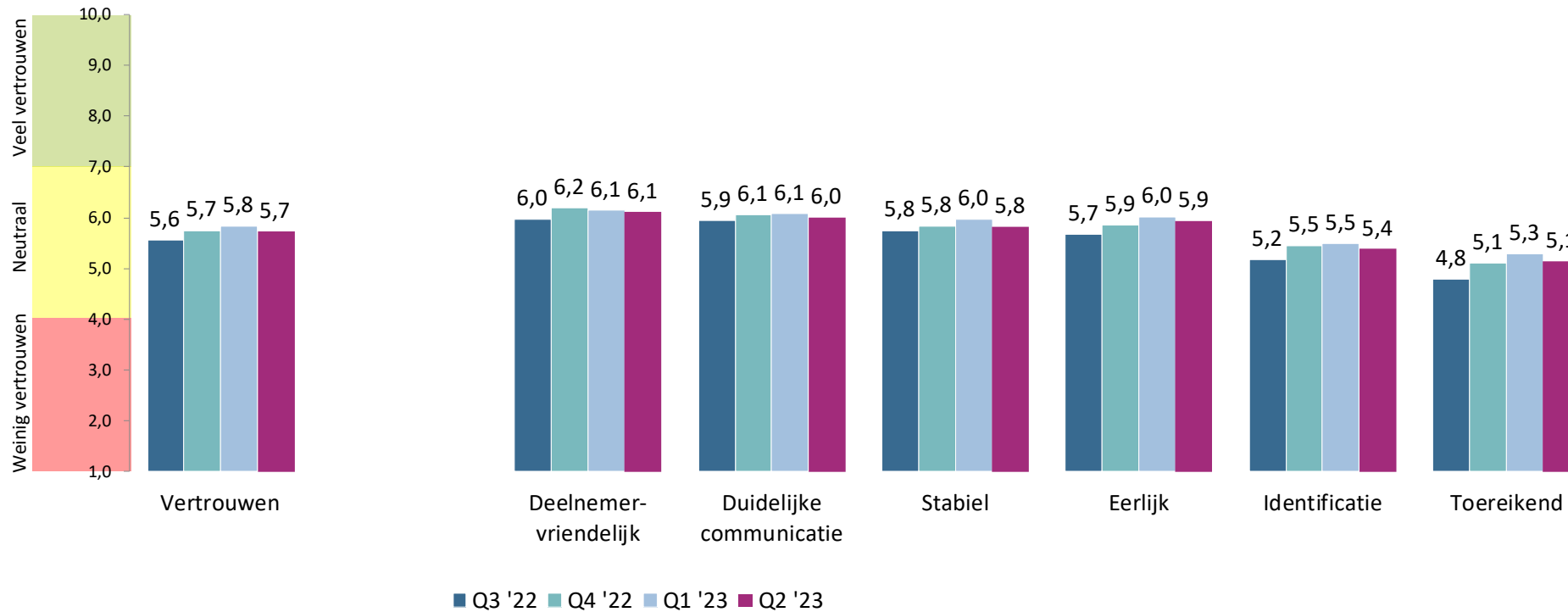
Resultaten

Vertrouwen



Vertrouwen

Stijging van het vertrouwen in het pensioen stagneert



[Link naar tabel vertrouwen pensioenstelsel](#)

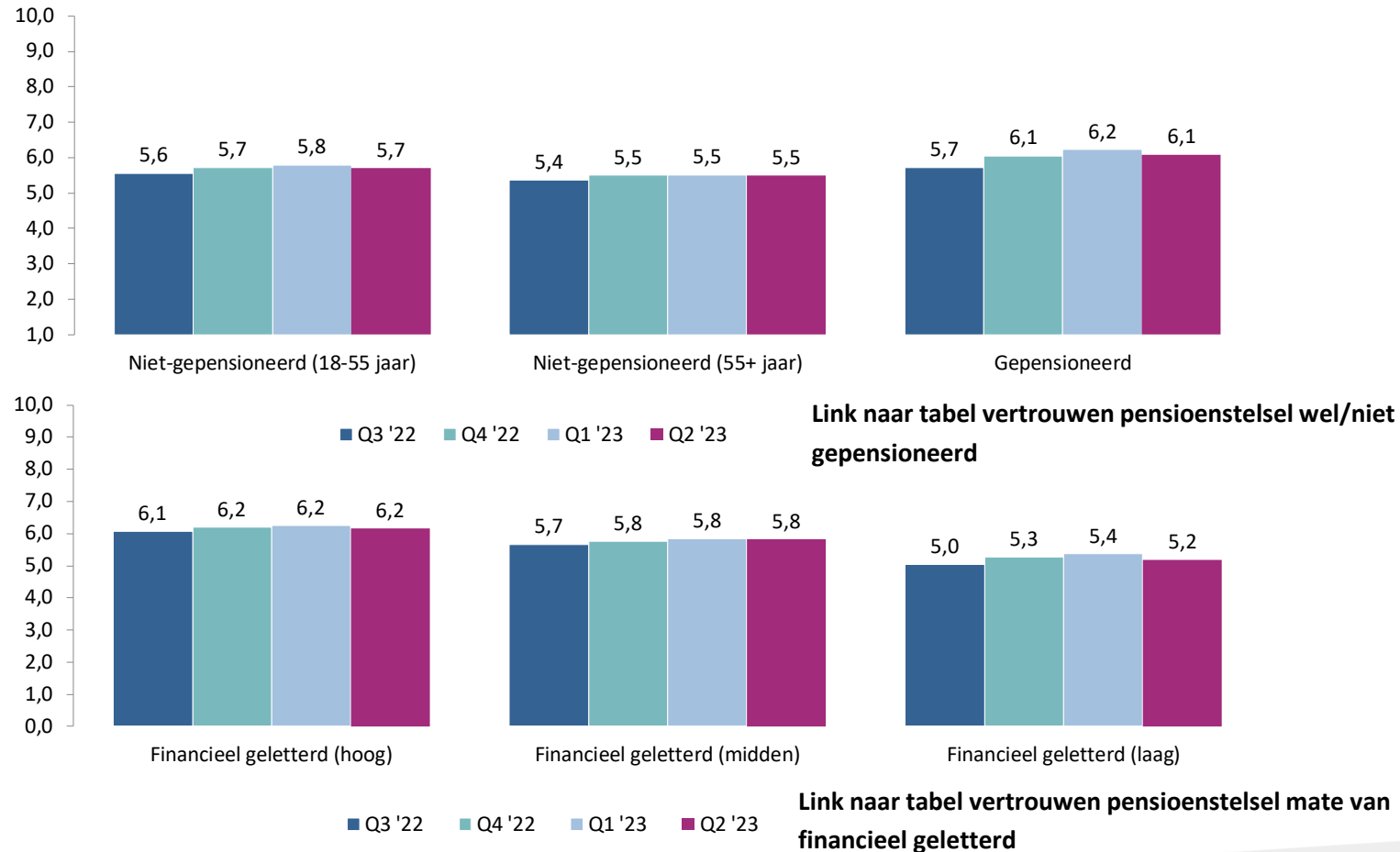
De licht stijgende trend van het vertrouwen in het pensioenstelsel wordt in het tweede kwartaal van 2023 onderbroken. Met een gemiddeld cijfer van 5,7 is het vertrouwen weer op het niveau van het laatste kwartaal van 2022.

Ook bij de onderliggende aspecten zien we een stabilisatie van de scores. De afvlakkende trend zien we met name bij de aspecten 'Eerlijk' en 'Toereikend'.



Vertrouwen

Lichte daling vertrouwen bij gepensioneerden en financieel laaggeletterden



Als we verdiepen naar de doelgroepen, valt ook dit kwartaal op dat het vertrouwen onder gepensioneerden relatief groter is. Al lijkt de licht stijgende trend in het vertrouwen onder gepensioneerden, ook af te vlakken in het tweede kwartaal van 2023.

Het vertrouwen in het pensioenstelsel is relatief lager en tevens stabiel bij de jongere leeftijdsgroepen.

Ook onder financieel laag geletterden is het vertrouwen relatief lager. Tevens wordt de licht stijgende trend in het vertrouwen onder deze groep onderbroken in het tweede kwartaal. Financieel hoger geletterden hebben duidelijk meer vertrouwen in het pensioenstelsel. Het vertrouwen onder deze groepen blijft nagenoeg stabiel in de tijd.



Wat maakt dat men al dan geen vertrouwen heeft

Onzekerheid over gevolgen nieuwe stelsel zichtbaar in de open toelichting op vertrouwen

Het publiek is gevraagd om het eigen vertrouwensoordeel toe te lichten. In het overzicht hieronder is een samenvatting weergegeven van de meest genoemde en typerende onderbouwingen per vertrouwenscategorie. In bijna alle groepen valt terug te lezen dat de toekomst van het pensioen door het nieuwe stelsel onzeker is geworden, mede door negatieve berichtgeving is er twijfel. De groep met een laag vertrouwen heeft daarnaast vaak al een algeheel wantrouwen richting de politiek en de pensioenfondsen (financiële sector). In deze groep leeft sterk het sentiment dat er te vaak gekort wordt op het pensioen en dat men niet veel meer over houdt.

Vertrouwensscore tussen 1 en 5: 35%

Het lage vertrouwen heeft vooral te maken met;

- Een algeheel wantrouwen richting de politiek, de overheid en de pensioenfondsen.
- De ervaring dat er te vaak gekort wordt op de pensioenen en het idee dat de pensioenpot steeds kleiner wordt.
- Dat men vindt dat de pensioenen überhaupt te laag zijn.
- Dat pensioenen onvoldoende geïndexeerd worden.
- Het nieuwe stelsel;
 - Wat lastig te begrijpen is en waar de persoonlijke gevolgen niet duidelijk zijn.
 - De negatieve media-aandacht, dit zorgt voor wantrouwen/onrust.
- Algemeen negatief sentiment o.b.v. ervaring en mediaberichtgeving.
- Kritiek op het huidige stelsel; het is gemaakt op basis van oude principes en niet toekomstbestendig.

Vertrouwensscore tussen 5 en 6: 25%

De groep met een neutraal vertrouwen geeft vooral aan er weinig van af te weten en/of er niet zo mee bezig te zijn. Daarnaast benoemen zij;

- Een onzekere toekomst door invoering van het nieuwe stelsel.
- Zorgen voor betaalbaarheid en oplopende pensioenleeftijd door vergrijzing.
- Dat pensioenen te weinig geïndexeerd worden.
- Dat ze er van uitgaan dat het wel goed zit, maar dit niet zeker weten.

Vertrouwensscore tussen 6 en 10: 40%

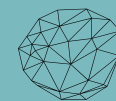
De groep met enig tot veel vertrouwen is veelal niet echt enthousiast maar er is wel sprake van vertrouwen. Dit komt vooral door het vertrouwen in het huidige stelsel en het vertrouwen in de (dekkingen van) pensioenfondsen. Het nieuwe stelsel zorgt juist voor onduidelijkheid en zorgen. De groep die wel veel vertrouwen heeft;

- Ontvangt vaak zelf momenteel pensioen en is tevreden met hoe dat gaat/geregeld is.
- Is bij met het toezicht dat er nu is, de dekkingen worden goed in de gaten gehouden.
- Geeft aan dat de pensioenpotten in Nederland over het algemeen goed gevuld zijn.
- Vinden dat het pensioen in Nederland in algemene zin goed is geregeld.
- Hebben vertrouwen in de partijen die nagedacht hebben over het nieuwe stelsel.
- Hebben vertrouwen in het stelsel omdat er lang over nagedacht is.



Resultaten

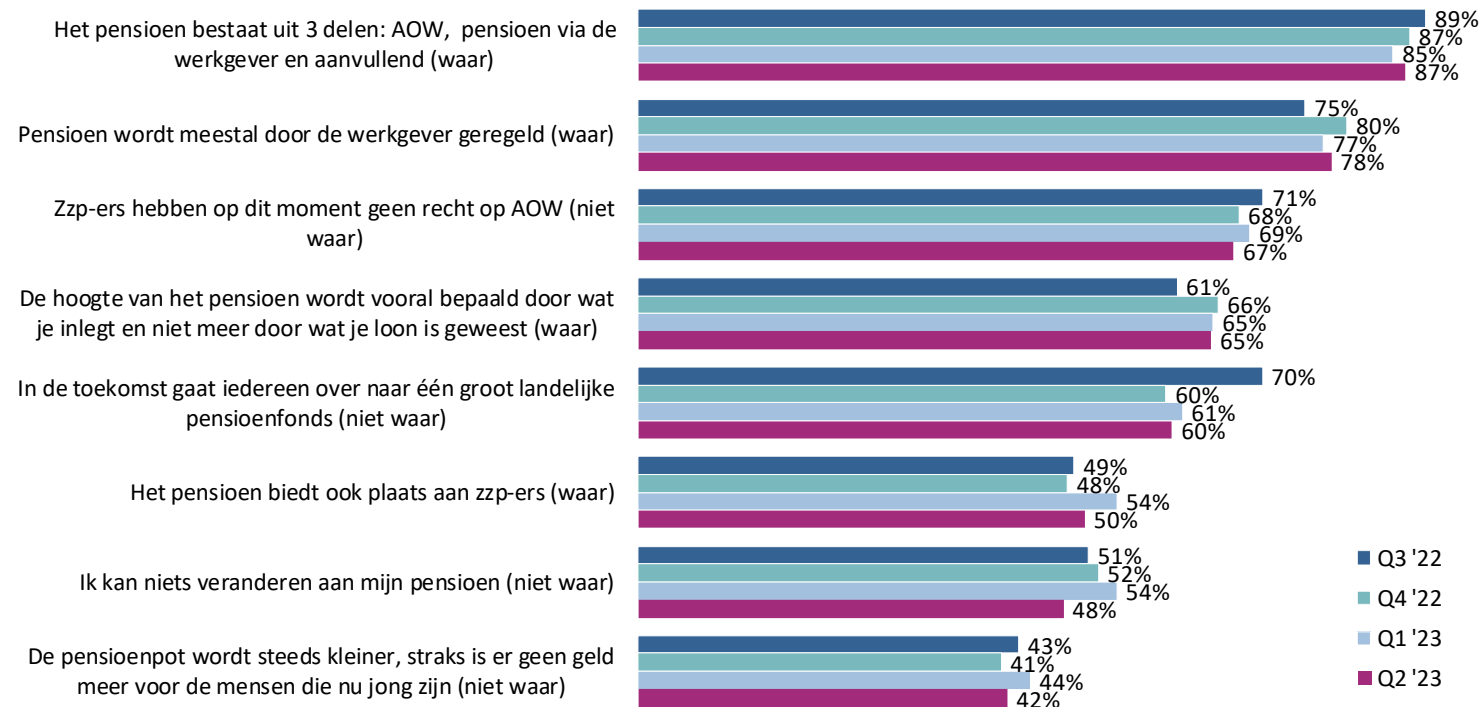
Kennis



Kennis

Kennis over het pensioen blijft nagenoeg stabiel

Minder Nederlanders weten dat je zelf iets kan veranderen aan je pensioen



[Link naar tabel bekendheid pensioen](#)

Ook dit kwartaal bevestigt een ruime meerderheid van de Nederlanders de basiskenmerken van het nieuwe stelsel; het pensioen bestaat uit 3 delen en wordt meestal door de werkgever betaald.

Daarnaast bevestigen wederom 2 op de 3 Nederlanders dat de hoogte van het pensioen vooral wordt bepaald door wat er wordt ingelegd en niet zozeer door wat het loon is geweest. Evenveel Nederlanders weten dat zzp-ers op dit moment weldegelijk recht hebben op een AOW.

Een meerderheid benoemt correct dat in de toekomst niet iedereen overgaat naar één groot landelijk pensioenfonds. Dit percentage blijft stabiel.

Grotere fluctuaties zien we bij aspecten waar het kennisniveau onder Nederlanders al lager was. In het tweede kwartaal van 2023 geeft exact de helft van het publiek aan dat het pensioen ook plaats biedt aan zzp-ers. Een kwartaal eerder was dat nog ruim de helft. Daarnaast zien we een daling in het kennisniveau over dat er juist wel wat veranderd kan worden aan het pensioen. Dit terwijl het kennisniveau de afgelopen kwartalen juist leek te stijgen.

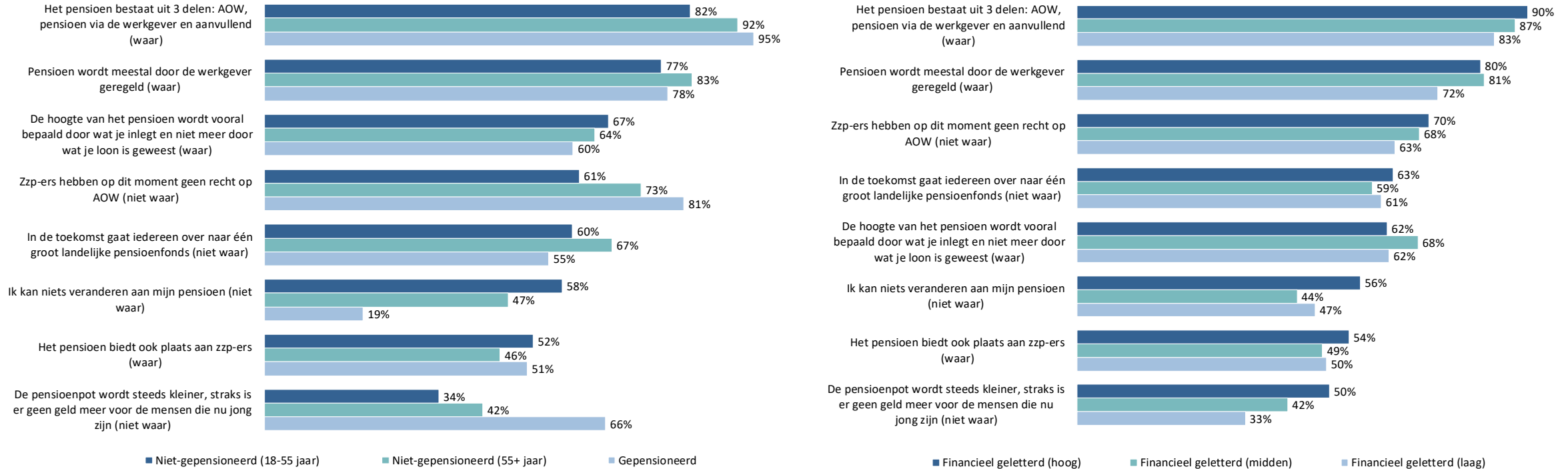
Nog steeds denkt een krappe meerderheid onterecht dat er straks geen geld meer in de pensioenpot zit voor de mensen die nu jong zijn.

In de grafiek is het aandeel van het publiek weergegeven dat de betreffende vraag juist heeft beantwoord. Zij hebben dus het antwoord gegeven dat tussen haakjes achter de stelling is weergegeven.



Gepensioneerden en financieel hoger geletterden over het algemeen beter op de hoogte

Oudere Nederlanders weten minder goed dat er iets veranderd kan worden aan het pensioen

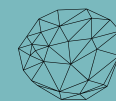


In de grafiek is het aandeel van het publiek weergegeven dat de betreffende vraag juist heeft beantwoord. Zij hebben dus het antwoord gegeven dat tussen haakjes achter de stelling is weergegeven.



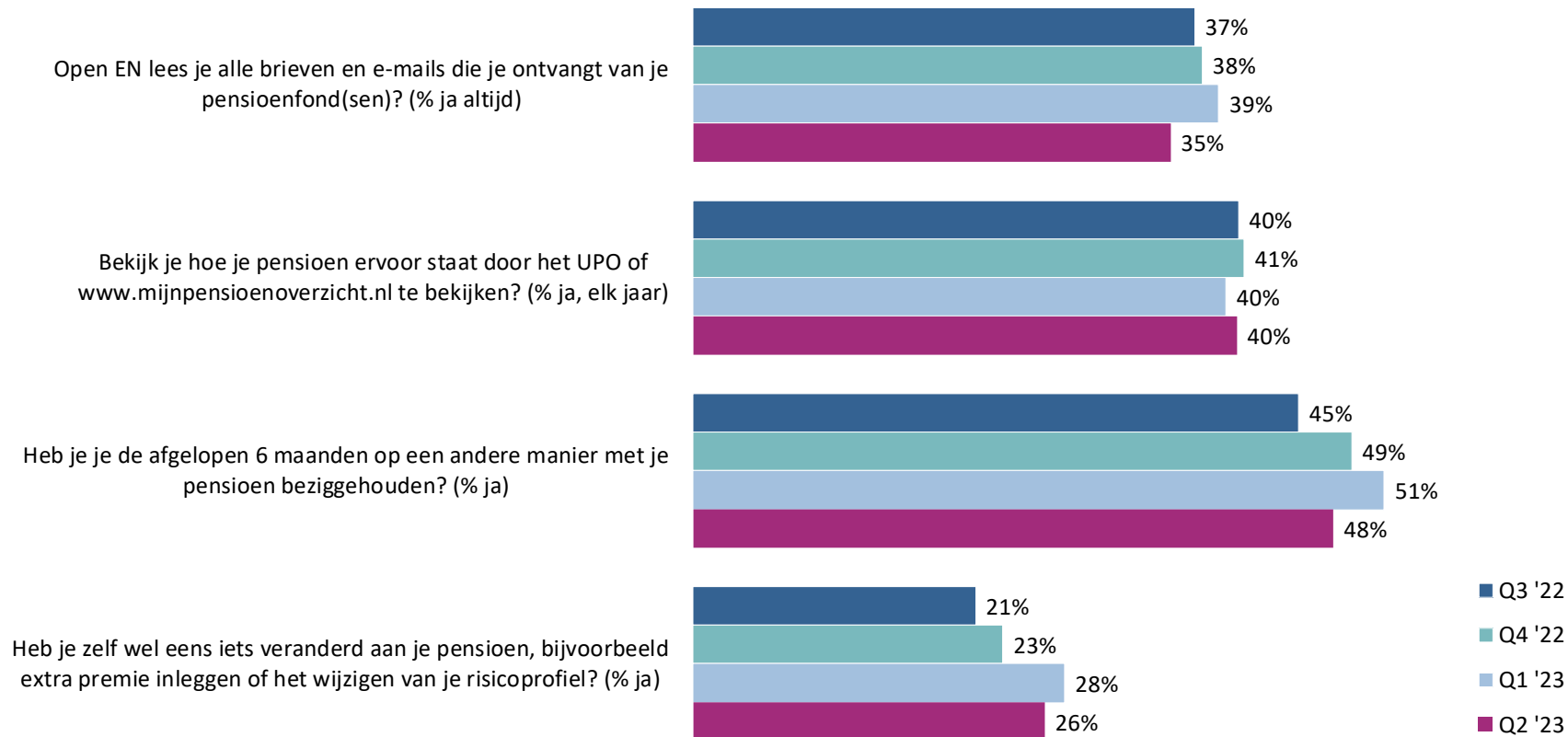
Resultaten

Gedrag



Gedrag

Minder Nederlanders zijn het afgelopen kwartaal bezig geweest met hun pensioen



[Link naar tabel gedrag](#)

Dit kwartaal geef iets minder dan de helft van de Nederlanders aan zich in de afgelopen 6 maanden op een andere manier bezig te hebben gehouden met het pensioen. Dit percentage daalt licht na een stijging van een aantal kwartalen op rij.

Ook het percentage Nederlanders dat altijd de brieven en e-mails van het pensioenfonds opent en leest, daalt dit kwartaal. Nog ruim 1 op de 3 Nederlanders geeft aan dit altijd te doen.

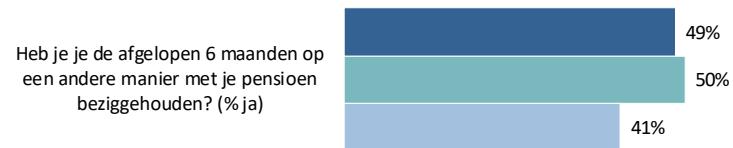
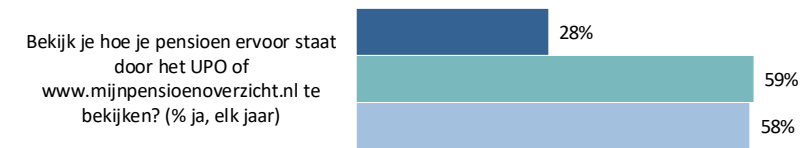
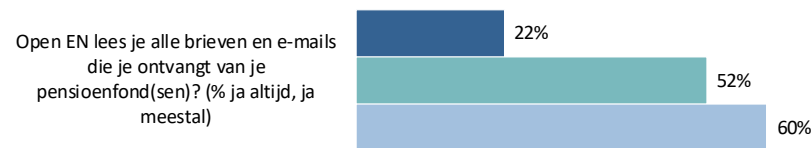
40% bekijkt tenminste jaarlijks hoe het pensioen er voorstaat via UPO of pensioenoverzicht.nl. Dit percentage blijft stabiel.

Ruim een kwart zegt iets te hebben veranderd aan het eigen pensioen. Ook hier vlakt de stijgende trend.



Gedrag

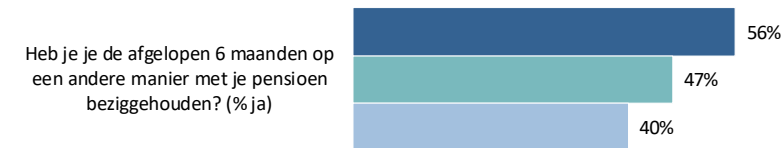
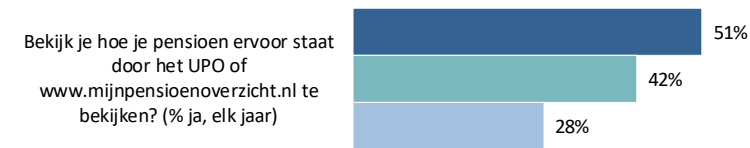
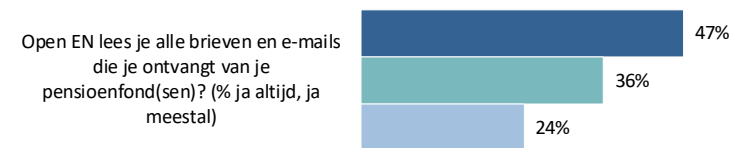
Financieel hooggeletterden zijn meer met het eigen pensioen bezig, gepensioneerden open en lezen vaker brieven en e-mails maar veranderen minder vaak zelf iets aan hun pensioen



■ Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)

■ Niet-gepensioneerd (55+ jaar)

■ Gepensioneerd



■ Financieel geletterd (hoog)

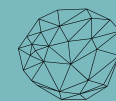
■ Financieel geletterd (midden)

■ Financieel geletterd (laag)



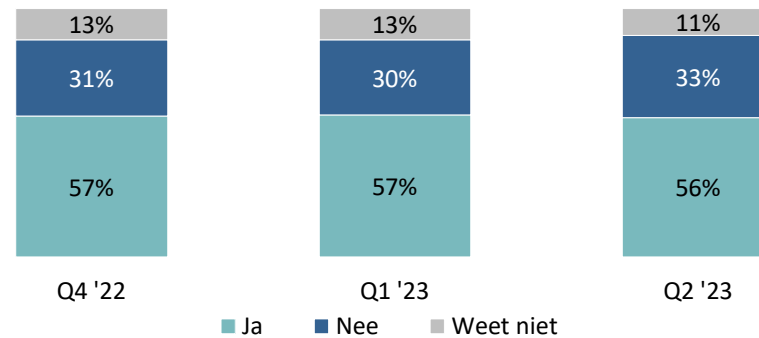
Resultaten

Communicatie



Evenveel Nederlanders zijn bekend met dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen, geen effect van behandeling WTP in Eerste Kamer

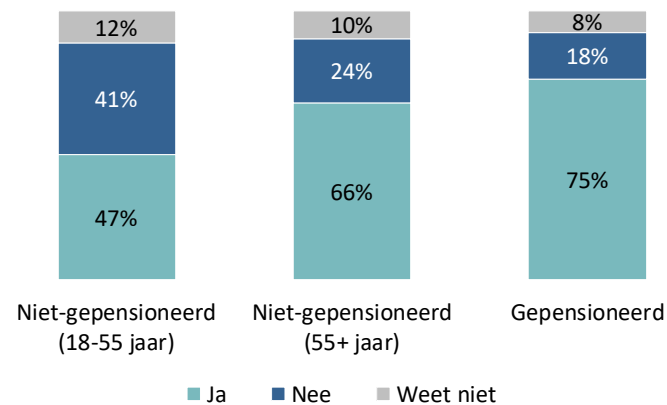
Vraag: Het kabinet heeft samen met werknemers- en werkgeversorganisaties in 2019 een pensioenakkoord gesloten met afspraken over pensioenen en AOW. Ben jij bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland?



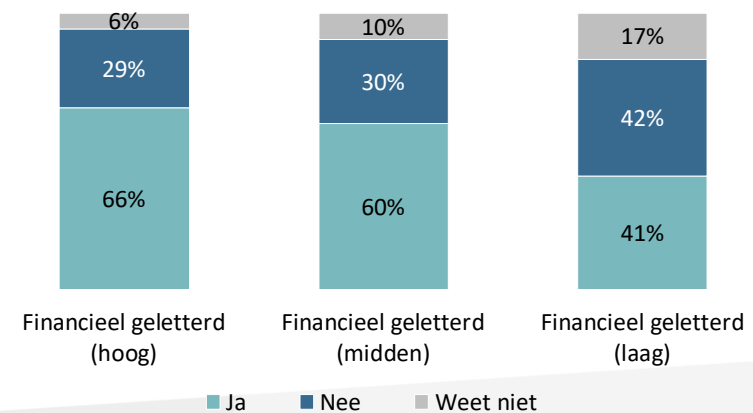
In het tweede kwartaal van 2023 is de bekendheid met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen voor het tweede kwartaal op rij stabiel gebleven. Wetsbehandeling in de Eerste Kamer zorgt dus niet voor toename in bekendheid, waar dat bij behandeling TK wel zo was.

55-plussers en zeker gepensioneerden zijn duidelijk vaker bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland dan 55-minners. De bekendheid met het feit dat er dingen gaan veranderen neemt toe naarmate men meer financieel geletterd is.

Link naar tabel bekend met veranderingen



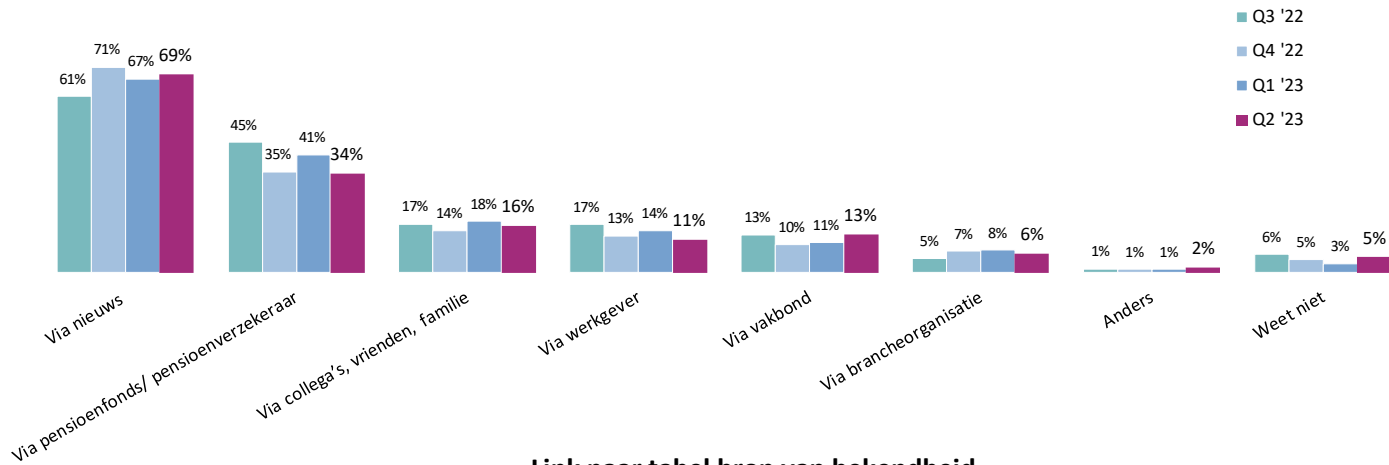
Link naar tabel wel/niet gepensioneerd



Link naar tabel mate financieel geletterd



Het publiek heeft vooral via het nieuws gehoord over de aanstaande wijzigingen, gevolgd door informatie via het pensioenfonds

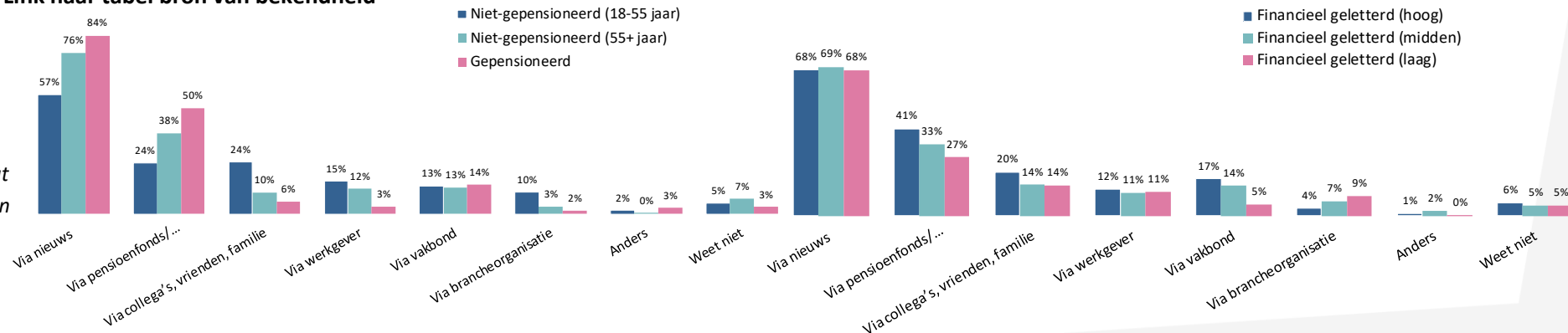


Gepensioneerden en bijna gepensioneerden noemen zowel vaker het nieuws, als het pensioenfonds als bron waar ze iets over de veranderingen hebben gehoord. De jongere nog niet gepensioneerden (tot 55 jaar) zeggen het vaker iets te hebben gehoord via familie/vrienden/collega's of via de brancheorganisatie. Hoger financieel geletterden hebben veranderingen vaker via het pensioenfonds en/of de vakbond vernomen.

Link naar tabel bron van bekendheid

Vraag: Weet je ook nog waar of van wie je iets hebt gehoord over veranderingen aan het pensioen in Nederland?

Basis: iedereen die bekend is met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland.



Deze vraag is met ingang van de tweede meting (Q2 2022) toegevoegd aan het onderzoek.

Link naar tabel wel/niet gepensioneerd

Link naar tabel mate financieel geletterd



De meeste mensen hebben nu geen vragen over nieuwe pensioenregels, meest voorkomende vragen gaan over wanneer het ingaat, wat het voor hen persoonlijk zal gaan betekenen

Aan mensen die hebben meegekregen dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen is gevraagd of ze op dit moment vragen hebben daarover en/of behoefte aan specifieke informatie. Onderstaande quotes geven een goed beeld van wat onderzoeksdeelnemers hierop hebben geantwoord. Veel mensen vragen zich af wat de aanstaande veranderingen concreet voor hen persoonlijk gaan betekenen. Deze antwoorden zijn weggelaten uit onderstaand overzicht. En deel van de mensen realiseert zich dat het nieuwe pensioen er nu ook echt gaat komen. Men wil heel graag meer informatie. Men wil er **alles** van weten. Daarnaast wordt meerdere keren genoemd dat men wil weten wanneer het ingaat en wat het betekent voor mensen die nu al met pensioen zijn.

Hoe gaat dat de laatste jaren voor je pensioen. Is dat bedrag wat er dan staat direct opneembaar en kan ik dus eerder stoppen?

In hoeverre is het noodzakelijk om extra geld in te leggen om straks tot een acceptabel pensioen te komen?

Wanneer zijn ze klaar?
In 2030?

Als ik het niet eens ben met de toekenning van mijn persoonlijke pensioenpotje, wat kan ik daaraan doen? Kan mij de garantie gegeven worden dat ik onder het nieuwe stelsel niet minder rechten heb dan onder het huidige stelsel?

Hoe wordt omgegaan met personen die al (vroeg)pensioen ontvangen. Die hebben geen mogelijkheid om tegenvallers te compenseren.

Ja, wat gebeurt er met mijn nabestaande pensioen. Hoe wordt dit geregeld?

Duidelijkheid voor hen die NU pensioen en AOW ontvangen.

Waarom een goed pensioenstelsel op de schop gooien?

Duidelijkheid, duidelijke uitleg.

Zijn er ethische richtlijnen voor pensioenfondsen wat betreft de bedrijven waarin ze hun geld beleggen?

Hoelang duurt het voordat de nieuwe wijze ingaat?

Duidelijkheid! Begrijpelijke taal! Ter zake doende reële voorbeelden!

Alle informatie, die ze kunnen geven.

Welke invloed ik zelf heb op de belegging van mijn persoonlijke pot?



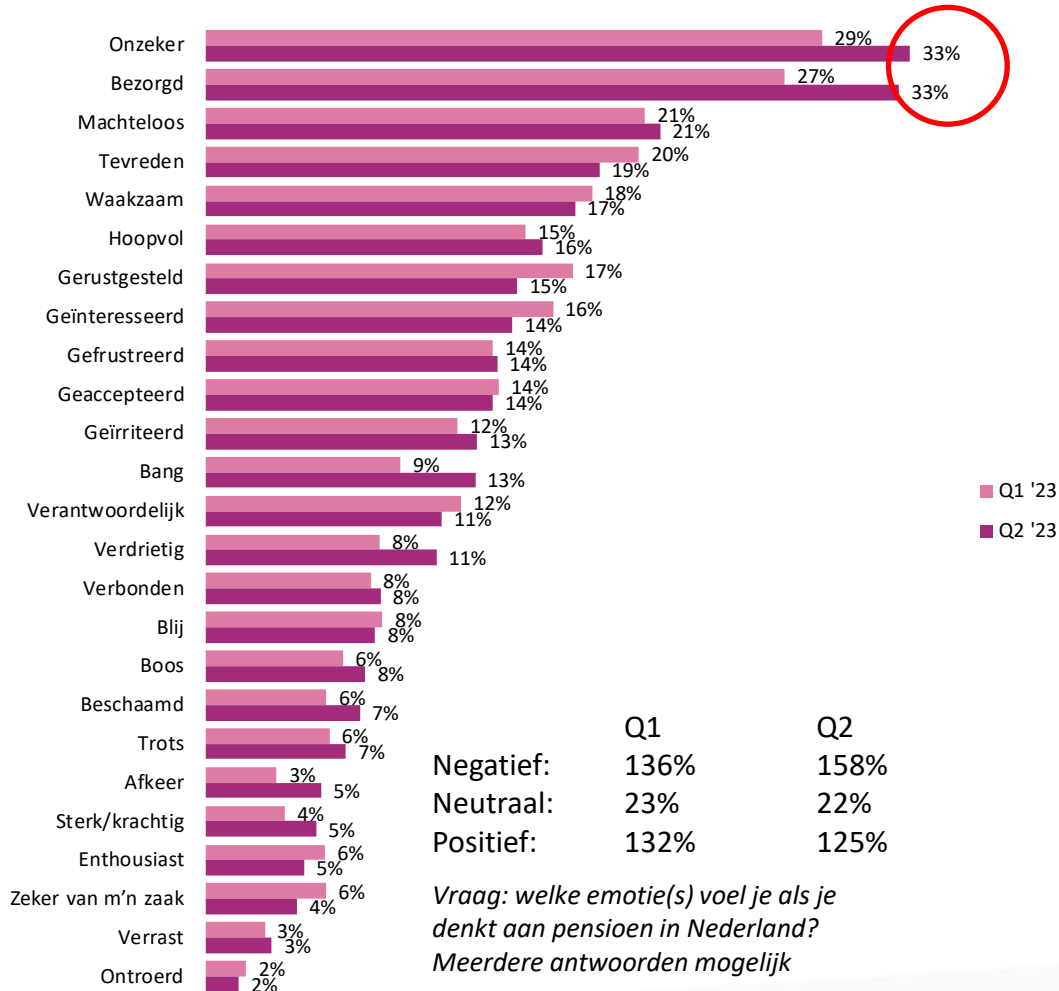
Resultaten

Emoties



Emoties

Meest genoemde emoties zijn negatief, echter niet extreem, dus: wel onzeker/bezorgd, in veel mindere mate 'boos', 'beschaamd' en 'afkeer'

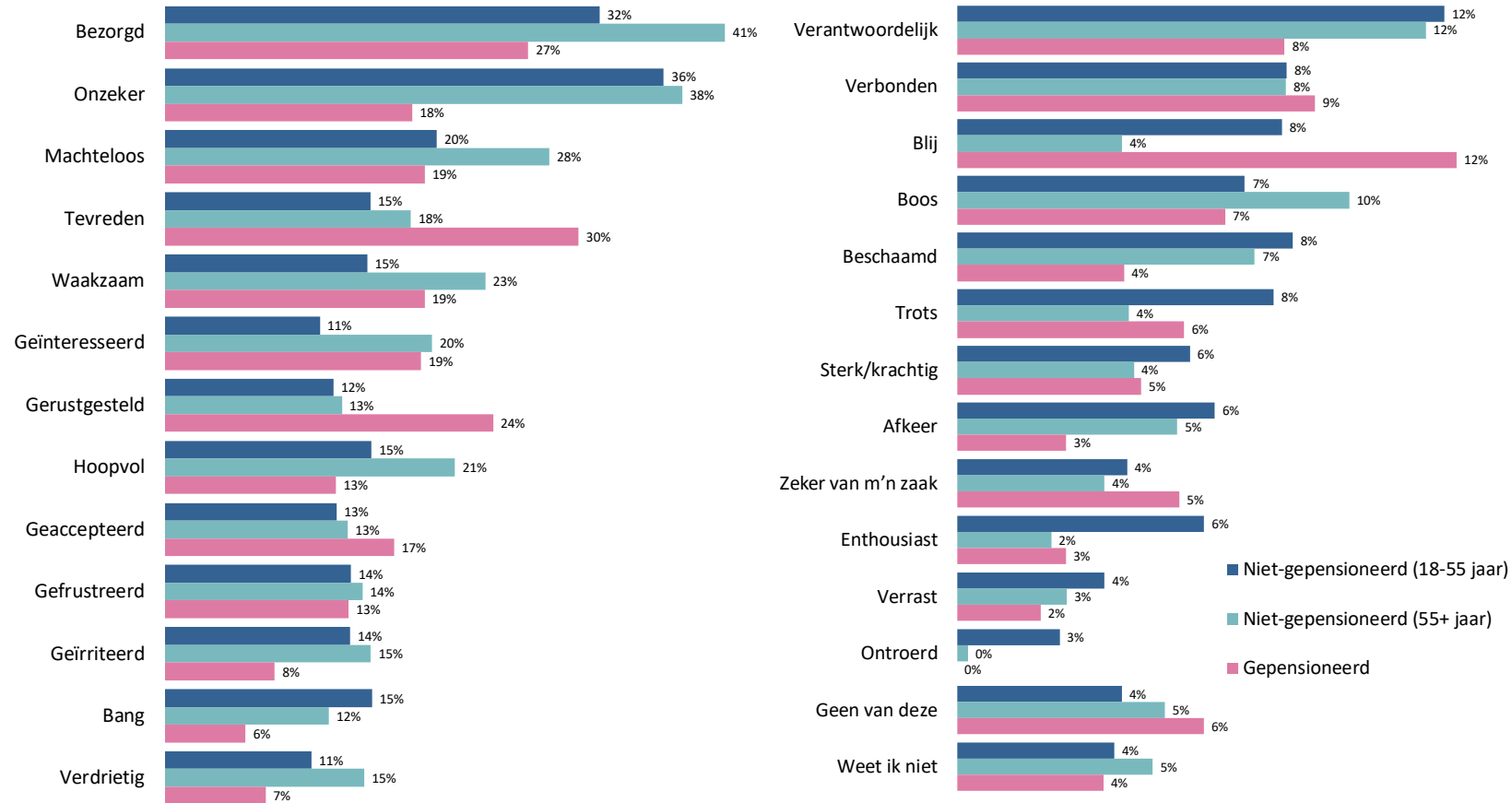


- Er zijn meer negatieve dan positieve emoties, meest 'onzeker' en 'bezorgd'.
- Ook: redelijk vaak 'machteloos' en 'gefrustreerd', 'bang'
- 'Onzeker en bezorgd zijn duidelijk wat vaker genoemd dan bij de vorige meting. Dat geldt ook voor de negatieve emoties 'bang' en 'verdrietig'.
- In deze meting noemt men wat vaker negatieve dan positieve emoties. In het vorige kwartaal werden positieve en negatieve emoties ongeveer even vaak genoemd.
- Uitgesproken positieve emoties worden ongeveer even vaak genoemd als negatieve: blij en verdrietig, boos en trots, beschaamd en enthousiast



Emoties

Gepensioneerden noemen de meeste positieve emoties



- Gepensioneerden noemen (veel) meer de positieve emoties: 'tevreden', 'gerustgesteld' en 'blij'.
- Alle niet-gepensioneerden noemen vaker: 'onzeker' en 'bezorgd' maar ook vaker 'trots' en 'enthousiast'.
- Bijna gepensioneerden (55+): noemen relatief vaak 'bezorgd', 'machteloos' en 'boos' maar ook relatief vaker 'hoopvol'.

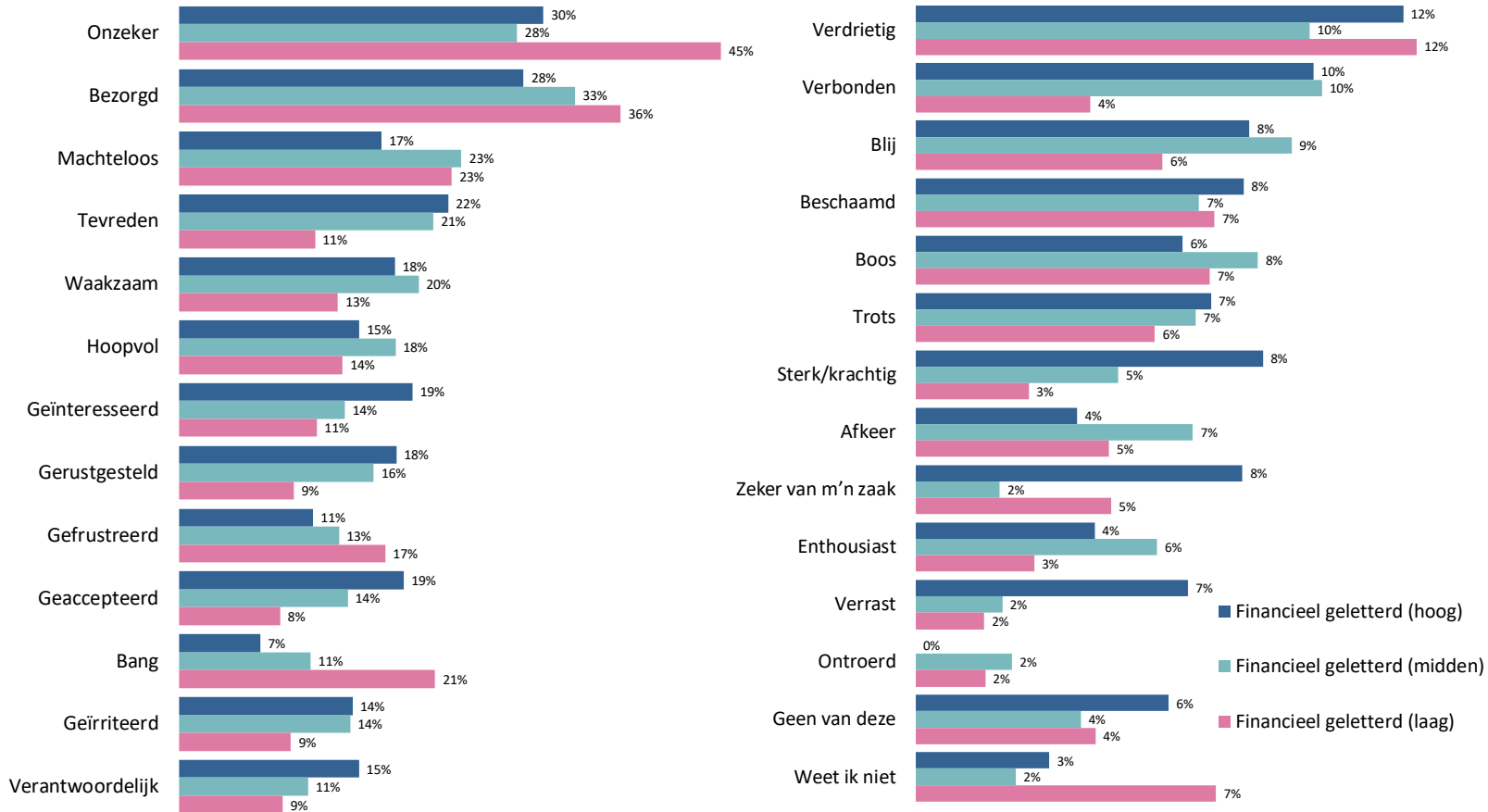
[Link naar tabel tabel wel/niet gepensioneerd \(deel 1\)](#)

[Link naar tabel tabel wel/niet gepensioneerd \(deel 2\)](#)



Emoties

Laag financieel geletterden zijn het meest onzeker en bezorgd



- De veelgenoemde gematigd negatieve emoties 'onzeker' en 'bezorgd' worden vaker genoemd naarmate men minder financieel geletterd is.
- De toename van 'onzekerheid' en 'bezorgdheid' is zichtbaar bij alle drie de groepen.
- In het algemeen zien we dat negatieve emoties vaker worden genoemd naarmate men lager financieel geletterd is. Voor de positieve emoties geldt het omgekeerde.

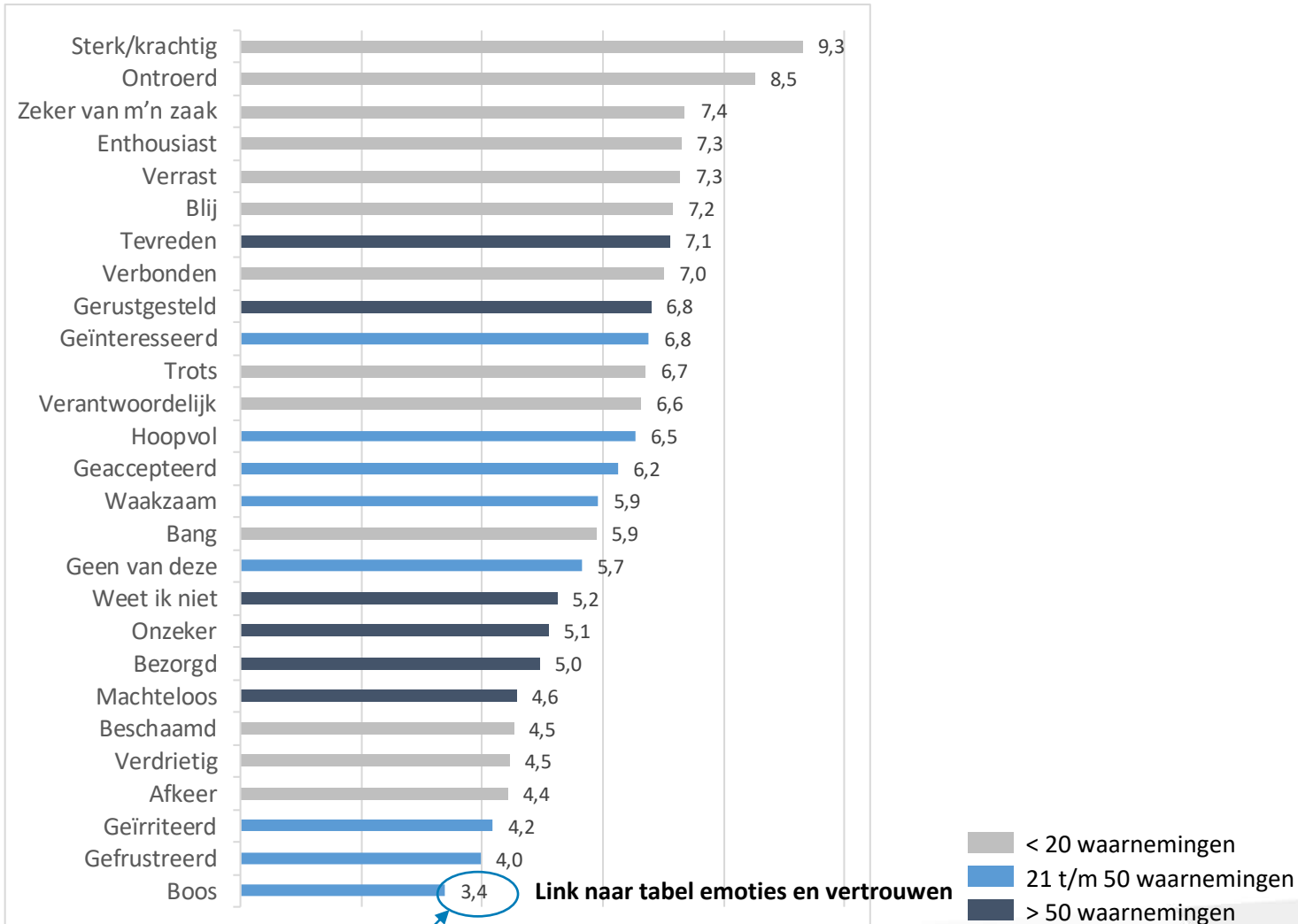
[Link naar tabel mate van financieel geletterd \(deel 1\)](#)

[Link naar tabel mate van financieel geletterd \(deel 2\)](#)



Emoties

Sterke relatie tussen vertrouwen en emoties



[Link naar tabel emoties en vertrouwen](#)

Gemiddelde vertrouwensscore van mensen die deze emoties hebben

- We zien dat de meest extreem negatieve emoties samengaan met de laagste gemiddelde vertrouwenscores.
- De grote groep personen met relatief milde negatieve emoties (bezorgd, onzeker) heeft een vertrouwensscore rond de 5.0.
- Personen die positieve emoties noemen hebben ook een hogere vertrouwensscore



Emoties

Emoties nader toegelicht

Er is gevraagd om sterkst gevoelde emotie nader toe te lichten. De rode draad door deze toelichting is hieronder weergegeven en voorzien van voorbeelden. Hierbij is specifiek gekeken naar de meest genoemde positieve emoties, de meest genoemde (relatief milde) negatieve emoties en de meest extreme negatieve emoties.

Tevreden/ gerustgesteld

Tevreden

- Vaker gepensioneerd of bijna gepensioneerd
- Geniet nu van een goed pensioen, verwacht en/of heeft veel vertrouwen dat hun eigen pensioen goed geregeld is.

Quotes:

- *Mijn pensioen en mijn eigen lijfrentes zijn meer dan voldoende om van te leven.*
- *ben gewoon tevreden, maar denk dat dat hoofdzakelijk aan mijzelf ligt*
- *ik kan mij goed redden met mijn pensioenuitkering*

Gerustgesteld

- Meest niet-gepensioneerd 55+
- Spreken veelal vertrouwen uit zonder alle details te kennen en maken niet of nauwelijks melding van het veranderende stelsel.

Quotes:

- *dat je een pensioen op kunt bouwen in Nederland is een prettige gedachte*
- *Omdat ik denk dat het in Nederland goed geregeld is met juiste toezicht.*
- *Zou niet weten waarom het voor mij niet goed geregeld zou zijn. Heb daar nooit iets over gelezen of gehoord.*

Onzeker/ bezorgd

Onzeker

- Overwegend niet-gepensioneerd 18-55 jaar
- Geven vaak aan er niet veel vanaf te weten, dan er steeds dingen veranderen en dat het niet duidelijk is hoe het eruit zal zien als ze zelf met pensioen gaan.

Quotes:

- *Omdat ik er te weinig verstand van heb*
- *het interesseert me niet en heb er geen verstand van, dus ben er totaal niet mee bezig*
- *geen idee of er nog wat in de pensioenpot zit als ik met pensioen ga.*

Bezorgd

- Iets meer niet-gepensioneerd 18-55 dan 55+ en weinig gepensioneerd.
- Zorgen zijn concreter dan de onzekerheden die hierboven worden genoemd.

Quotes:

- *Omdat de economie niet goed gaat en veel afspraken en beloftes van de politiek word niet na gekomen*
- *Ben bang dat het grote problemen gaat geven en als het fout gaat is de gepensioneerde het haasje*
- *Hoe lang gaat het nog goed met huidige vergrijzing*

Geïrriteerd/ Boos/ gefrustreerd

Geïrriteerd/ boos/ gefrustreerd

- Deze emoties zien we bij zowel gepensioneerden als jongere en oudere niet-gepensioneerden.
- Mensen zijn teleurgesteld over de prestaties van de pensioenen de afgelopen jaren
- Men vindt soms dat er verkeerd wordt geïnvesteerd (bijv. belegd op de beurs met teveel risico).
- Men neemt soms dat het pensioen geld op de verkeerde plaats terecht komt ('in de zak van de hoge heren', 'het gaat naar Europa', 'naar het WEF', 'naar asielzoekers').

Quotes:

- *Al 10 jaar geen indexatie maar wel 7,6% gekort !!*
- *Schandalig wat je krijgt aan pensioen terwijl ik 52 jaar gewerkt heb*
- *Omdat de pensioenen al jaren achter lopen door de kunstmatige lage rekenrente en de nieuwe pensioenwet de zaken alleen maar erger maken.*
- *Omdat de hoge heren met grote salarissen er van door gaan en wij die altijd hard hebben gewerkt krijgen een verlaging*
- *Jaren lang niet geïndexeerd en de beheerders exorbitante bonussen geven!!*



Bijlagen

- Onderzoeksverantwoording



Onderzoeksverantwoording

Onderzoek in het kort

Methode	Kwantitatief online onderzoek Aankondiging: online Reminder: online
Doelgroep en steekproef meting 4	Doelgroep: Algemeen publiek in Nederland (18 jaar of ouder) Steekproefkader: het consumentenpanel van Dynata Steekproef: netto 922 respondenten Doelgroep 1: Niet gepensioneerd 18-54 jaar: netto n= 502 respondenten Doelgroep 2: Niet gepensioneerd 55+ jaar: netto n= 218 respondenten Doelgroep 3: Gepensioneerd: netto n= 202 respondenten
Veldwerk	Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 22 tot en met 31 mei. De gemiddelde invultijd van de vragenlijst bedroeg: 10 minuten
Weging	De steekproef is gewogen op de achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd, (Nielsen)regio en opleiding. De wegefficiency van Q2, 2023 meting bedraagt 82,9%. In het totaal krijgen de drie vermelde doelgroepen daardoor weer hun eigen gewicht, gebaseerd op onderstaande populatieaantallen*: Doelgroep 1: Niet gepensioneerd 18-54 jaar: 8.377.981 (59%) Doelgroep 2: Niet gepensioneerd 55+ jaar: 3.284.019 (23%) Doelgroep 3: Gepensioneerd: 2.515.000 (18%)

**) Aantallen zijn gebaseerd op verhoudingscijfers van MOA Gouden Standaard en CBS bevolkingsprognose 2022*



Bijlagen

- Tabellen resultaten



Tabel: Vertrouwen in pensioenstelsel

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Vertrouwen	5,6	5,7	5,8	5,7
Deelnemer-vriendelijk	6,0	6,2	6,1	6,1
Duidelijke communicatie	5,9	6,1	6,1	6,0
Stabiel	5,8	5,8	6,0	5,8
Eerlijk	5,7	5,9	6,0	5,9
Identificatie	5,2	5,5	5,5	5,4
Toereikend	4,8	5,1	5,3	5,1



Tabel: Vertrouwen in pensioenstelsel verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	5,6	5,7	5,8	5,7
Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	5,4	5,5	5,5	5,5
Gepensioneerd	5,7	6,1	6,2	6,1



Bijlage

Tabel: Vertrouwen in pensioenstelsel verdeeld naar hoog, midden en laag geletterd

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Financieel geletterd (hoog)	6,1	6,2	6,2	6,2
Financieel geletterd (midden)	5,7	5,8	5,8	5,8
Financieel geletterd (laag)	5,0	5,3	5,4	5,2

[<- Terug naar de grafiek](#)



Tabel: bekendheid pensioenkenmerken

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Het pensioen bestaat uit 3 delen: AOW, pensioen via de werkgever en aanvullend (waar)	89%	87%	85%	87%
Pensioen wordt meestal door de werkgever geregeld (waar)	75%	80%	77%	78%
Zzp-ers hebben op dit moment geen recht op AOW (niet waar)	71%	68%	69%	67%
De hoogte van het pensioen wordt vooral bepaald door wat je inlegt en niet meer door wat je loon is geweest (waar)	61%	66%	65%	65%
In de toekomst gaat iedereen over naar één groot landelijke pensioenfonds (niet waar)	70%	60%	61%	60%
Het pensioen biedt ook plaats aan zzp-ers (waar)	49%	48%	54%	50%
Ik kan niets veranderen aan mijn pensioen (niet waar)	51%	52%	54%	48%
De pensioenpot wordt steeds kleiner, straks is er geen geld meer voor de mensen die nu jong zijn (niet waar)	43%	41%	44%	42%



Tabel: Bekendheid pensioenkenmerken verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+, gepensioneerd

	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Het pensioen bestaat uit 3 delen: AOW, pensioen via de werkgever en aanvullend (waar)	82%	92%	95%
Pensioen wordt meestal door de werkgever geregeld (waar)	77%	83%	78%
De hoogte van het pensioen wordt vooral bepaald door wat je inlegt en niet meer door wat je loon is geweest (waar)	67%	64%	60%
Zzp-ers hebben op dit moment geen recht op AOW (niet waar)	61%	73%	81%
In de toekomst gaat iedereen over naar één groot landelijke pensioenfonds (niet waar)	60%	67%	55%
Ik kan niets veranderen aan mijn pensioen (niet waar)	58%	47%	19%
Het pensioen biedt ook plaats aan zzp-ers (waar)	52%	46%	51%
De pensioenpot wordt steeds kleiner, straks is er geen geld meer voor de mensen die nu jong zijn (niet waar)	34%	42%	66%
De mensen die nu werken betalen voor de mensen die nu met pensioen zijn (niet waar)	0%	0%	0%



Tabel: Bekendheid pensioenkenmerken verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd

	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Het pensioen bestaat uit 3 delen: AOW, pensioen via de werkgever en aanvullend (waar)	90%	87%	83%
Pensioen wordt meestal door de werkgever geregeld (waar)	80%	81%	72%
Zzp-ers hebben op dit moment geen recht op AOW (niet waar)	70%	68%	63%
In de toekomst gaat iedereen over naar één groot landelijke pensioenfonds (niet waar)	63%	59%	61%
De hoogte van het pensioen wordt vooral bepaald door wat je inlegt en niet meer door wat je loon is geweest (waar)	62%	68%	62%
Ik kan niets veranderen aan mijn pensioen (niet waar)	56%	44%	47%
Het pensioen biedt ook plaats aan zzp-ers (waar)	54%	49%	50%
De pensioenpot wordt steeds kleiner, straks is er geen geld meer voor de mensen die nu jong zijn (niet waar)	50%	42%	33%
De mensen die nu werken betalen voor de mensen die nu met pensioen zijn (niet waar)	0%	0%	0%



Bijlage

Tabel: gedrag ten aanzien van pensioen

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Open EN lees je alle brieven en e-mails die je ontvangt van je pensioenfond(sen)? (% ja altijd)	37%	38%	39%	35%
Bekijk je hoe je pensioen ervoor staat door het UPO of www.mijnpensioenoverzicht.nl te bekijken? (% ja, elk jaar)	40%	41%	40%	40%
Heb je je de afgelopen 6 maanden op een andere manier met je pensioen beziggehouden? (% ja)	45%	49%	51%	48%
Heb je zelf wel eens iets veranderd aan je pensioen, bijvoorbeeld extra premie inleggen of het wijzigen van je risicoprofiel? (% ja)	21%	23%	28%	26%

<- Terug naar de grafiek



Bijlage

Tabel: gedrag ten aanzien van pensioen verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd

	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Open EN lees je alle brieven en e-mails die je ontvangt van je pensioenfond(sen)? (% ja altijd, ja meestal)	22%	52%	60%
Bekijk je hoe je pensioen ervoor staat door het UPO of www.mijnpensioenoverzicht.nl te bekijken? (% ja, elk jaar)	28%	59%	58%
Heb je je de afgelopen 6 maanden op een andere manier met je pensioen beziggehouden? (% ja)	49%	50%	41%
Heb je zelf wel eens iets veranderd aan je pensioen, bijvoorbeeld extra premie inleggen of het wijzigen van je risicoprofiel? (% ja)	32%	20%	14%



Bijlage

Tabel: gedrag ten aanzien van pensioen verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd

	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Open EN lees je alle brieven en e-mails die je ontvangt van je pensioenfond(sen)? (% ja altijd, ja meestal)	47%	36%	24%
Bekijk je hoe je pensioen ervoor staat door het UPO of www.mijnpensioenoverzicht.nl te bekijken? (% ja, elk jaar)	51%	42%	28%
Heb je je de afgelopen 6 maanden op een andere manier met je pensioen beziggehouden? (% ja)	56%	47%	40%
Heb je zelf wel eens iets veranderd aan je pensioen, bijvoorbeeld extra premie inleggen of het wijzigen van je risicoprofiel? (% ja)	31%	26%	21%

<- Terug naar de grafiek



Tabel: wel of niet bekend met veranderingen aan het pensioen

Ben jij bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland?	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Ja	45%	57%	57%	56%
Nee	41%	31%	30%	33%
Weet niet	14%	13%	13%	11%



Bijlage

Tabel: wel of niet bekend met veranderingen aan het pensioen, verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd

Ben jij bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland?	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Ja	47%	66%	75%
Nee	41%	24%	18%
Weet niet	12%	10%	8%



Tabel: wel of niet bekend met veranderingen aan het pensioen, verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd

Ben jij bekend met het feit dat er dingen gaan veranderen aan het pensioen in Nederland?	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Ja	66%	60%	41%
Nee	29%	30%	42%
Weet niet	6%	10%	17%



Tabel: Bron van bekendheid veranderingen aan het pensioen

	Q3 '22	Q4 '22	Q1 '23	Q2 '23
Via nieuws	61%	71%	67%	69%
Via pensioenfonds/ pensioenverzekeraar	45%	35%	41%	34%
Via collega's, vrienden, familie	17%	14%	18%	16%
Via werkgever	17%	13%	14%	11%
Via vakbond	13%	10%	11%	13%
Via brancheorganisatie	5%	7%	8%	6%
Anders	1%	1%	1%	2%
Weet niet	6%	5%	3%	5%



Tabel: Bron van bekendheid veranderingen, verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd

	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Via nieuws	57%	76%	84%
Via pensioenfonds/ pensioenverzekeraar	24%	38%	50%
Via collega's, vrienden, familie	24%	10%	6%
Via werkgever	15%	12%	3%
Via vakbond	13%	13%	14%
Via brancheorganisatie	10%	3%	2%
Anders	2%	0%	3%
Weet niet	5%	7%	3%



Tabel: Bron van bekendheid veranderingen, verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd

	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Via nieuws	68%	69%	68%
Via pensioenfonds/ pensioenverzekeraar	41%	33%	27%
Via collega's, vrienden, familie	20%	14%	14%
Via werkgever	12%	11%	11%
Via vakbond	17%	14%	5%
Via brancheorganisatie	4%	7%	9%
Anders	1%	2%	0%
Weet niet	6%	5%	5%



Bijlage

Tabel: Emoties die men voelt als men denkt aan pensioen in Nederland

	Q1 '23	Q2 '23
Onzeker	29%	33%
Bezorgd	27%	33%
Machteloos	21%	21%
Tevreden	20%	19%
Waakzaam	18%	17%
Hoopvol	15%	16%
Gerustgesteld	17%	15%
Geïnteresseerd	16%	14%
Gefrustreerd	14%	14%
Geaccepteerd	14%	14%
Geïrriteerd	12%	13%
Bang	9%	13%
Verantwoordelijk	12%	11%
Verdrietig	8%	11%
Verbonden	8%	8%
Blij	8%	8%
Boos	6%	8%
Beschaamd	6%	7%
Trots	6%	7%
Afkeer	3%	5%
Sterk/krachtig	4%	5%
Enthousiast	6%	5%
Zeker van m'n zaak	6%	4%
Verrast	3%	3%
Ontroerd	2%	2%

[<- Terug naar de grafiek](#)



Bijlage

Tabel: Emoties die men voelt als men denkt aan pensioen in Nederland, verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd – deel 1

	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Bezorgd	32%	41%	27%
Onzeker	36%	38%	18%
Machteloos	20%	28%	19%
Tevreden	15%	18%	30%
Waakzaam	15%	23%	19%
Geïnteresseerd	11%	20%	19%
Gerustgesteld	12%	13%	24%
Hoopvol	15%	21%	13%
Geaccepteerd	13%	13%	17%
Gefrustreerd	14%	14%	13%
Geïrriteerd	14%	15%	8%
Bang	15%	12%	6%

[<- Terug naar de grafiek](#)



Bijlage

Tabel: Emoties die men voelt als men denkt aan pensioen in Nederland, verdeeld naar niet-gepensioneerd tot en met 55 jaar, niet-gepensioneerd 55+ en gepensioneerd – deel 2

	Niet-gepensioneerd (18-55 jaar)	Niet-gepensioneerd (55+ jaar)	Gepensioneerd
Verantwoordelijk	12%	12%	8%
Verbonden	8%	8%	9%
Blij	8%	4%	12%
Boos	7%	10%	7%
Beschaamd	8%	7%	4%
Trots	8%	4%	6%
Sterk/krachtig	6%	4%	5%
Afkeer	6%	5%	3%
Zeker van m'n zaak	4%	4%	5%
Enthousiast	6%	2%	3%
Verrast	4%	3%	2%
Ontroerd	3%	0%	
Geen van deze	4%	5%	6%
Weet ik niet	4%	5%	4%

<- Terug naar de grafiek



Tabel: Emoties die men voelt als men denkt aan pensioen in Nederland, verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd – deel 1

	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Onzeker	30%	28%	45%
Bezorgd	28%	33%	36%
Machteloos	17%	23%	23%
Tevreden	22%	21%	11%
Waakzaam	18%	20%	13%
Hoopvol	15%	18%	14%
Geïnteresseerd	19%	14%	11%
Gerustgesteld	18%	16%	9%
Gefrustreerd	11%	13%	17%
Geaccepteerd	19%	14%	8%
Bang	7%	11%	21%
Geïrriteerd	14%	14%	9%
Verantwoordelijk	15%	11%	9%



Tabel: Emoties die men voelt als men denkt aan pensioen in Nederland, verdeeld naar hoog, midden en laag financieel geletterd – deel 2

	Financieel geletterd (hoog)	Financieel geletterd (midden)	Financieel geletterd (laag)
Verdrietig	12%	10%	12%
Verbonden	10%	10%	4%
Blij	8%	9%	6%
Beschaamd	8%	7%	7%
Boos	6%	8%	7%
Trots	7%	7%	6%
Sterk/krachtig	8%	5%	3%
Afkeer	4%	7%	5%
Zeker van m'n zaak	8%	2%	5%
Enthousiast	4%	6%	3%
Verrast	7%	2%	2%
Ontroerd		2%	2%
Geen van deze	6%	4%	4%
Weet ik niet	3%	2%	7%



Tabel: Relatie tussen emoties en vertrouwen

Emotie	Aantal keer genoemd	Gemiddende score op VERTROUWEN
Boos	20	3,4
Gefrustreerd	23	4,0
Geïrriteerd	22	4,2
Afkeer	9	4,4
Verdrietig	18	4,5
Beschaamd	6	4,5
Machteloos	64	4,6
Bezorgd	143	5,0
Onzeker	130	5,1
Weet ik niet	56	5,2
Geen van deze	46	5,7
Bang	8	5,9
Waakzaam	38	5,9
Geaccepteerd	36	6,2
Hoopvol	42	6,5
Verantwoordelijk	16	6,6
Trots	10	6,7
Geïnteresseerd	40	6,8
Gerustgesteld	53	6,8
Verbonden	13	7,0
Tevreden	96	7,1
Blij	12	7,2
Verrast	5	7,3
Enthousiast	8	7,3
Zeker van m'n zaak	6	7,4
Ontroerd	1	8,5
Sterk/krachtig	1	9,3

